

Interpretar en clandestinitat, traduir des del compromís. Entrevista a Rolando d'Alessandro

Adrià Martín Mor

Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Traducció i d'Interpretació

Edifici K

08193 Bellaterra

adria.martin@uab.cat

ORCID: 0000-0003-0842-3190

© de l'autor

Resum

En aquesta entrevista, el traductor, intèrpret i activista Rolando d'Alessandro conversa amb Adrià Martín Mor sobre la seva tasca com a traductor i intèrpret, bàsicament entre l'italià i el català, al llarg de més de trenta anys. A partir de la seva experiència, marcada pel compromís amb la transformació social i per la persecució per un crim que se li va atribuir als anys setanta a Itàlia, D'Alessandro reflexiona sobre els seus inicis en la traducció i interpretació en clandestinitat. També fa referència a les tensions que es generen en el terreny de l'ètica per als traductors/intèrprets i ofereix una perspectiva imprescindible per entendre el paper de la traducció i la interpretació en el món que vindrà.

Paraules clau: traducció i activisme; interpretació; repressió; política

Abstract. *Interpreting clandestinely, translating from commitment. Interview with Rolando d'Alessandro*

In this interview, the translator, interpreter and activist Rolando d'Alessandro talks to Adrià Martín Mor about his work as a translator and interpreter, basically between Italian and Catalan, over more than thirty years. Based on his experience, marked by his commitment to social transformation and by the persecution of a crime attributed to him in the 1970s in Italy, D'Alessandro reflects on his beginnings in translation and interpretation as undocumented. He also touches upon the tensions that are generated in the field of ethics for translators/interpreters and offers a crucial perspective to understand the role of translation and interpretation in the world that will come.

Keywords: translation and activism; interpreting; repression; politics

---

Rolando d'Alessandro (Arezzo, la Toscana, 1954) seria avui un jubilat si mai es jubilessin els activistes. El seu recorregut vital, explicat en primera persona a l'autobiografia *Si te'n vas no tornis* (El Jonc, 2012), està marcat per un empresonament i la posterior evasió de la presó en la Itàlia convulsa dels anys setanta. El delicte que se li va atribuir el 1974 («un homicidi que em van encolomar per motius polítics») i l'extinció de la pena el 2008 divideixen la carrera de D'Alessandro en dues parts diferenciades. En la primera, des de la seva arribada com a fugitiu als Països Catalans, es dedica principalment a la interpretació de manera professional. Al llarg de trenta anys, duu a terme al voltant d'un miler d'interpretacions. Servint-se inicialment d'una identitat falsa —el pseudònim Rolando del Guerra—, arriba a interpretar Romano Prodi, Joan Carles I, Gérard Depardieu, Claudio Magris, Niccolò Ammaniti, Josep Guardiola, Toni Negri, i més recentment Viola di Grado i Erri de Luca. En la segona fase, ja com a home lliure i havent adoptat oficialment el nom amb què avui s'identifica, D'Alessandro també es dedica a la traducció literària i d'assaig, principalment de l'italià cap al català, malgrat que també ha treballat amb el francès, l'anglès i el castellà. És en aquesta època quan es publiquen les seves traduccions de Nanni Balestrini, *Carbònia* (Tigre de Paper, 2012) i *La violència il·lustrada* (Tigre de Paper, 2013) o el *Manual de la no-violència. Una guia per a l'acció pràctica*, de Michael N. Nagler (Institut Català Internacional per la Pau, 2018). En paral·lel, també publica obra pròpia com ara l'autobiografia abans citada, *El dogma de la no-violència* (Descontrol, 2015) o *Lluites o protestes* (Descontrol, 2015). Com a activista, ha impulsat, entre altres, les campanyes «Bombes d'impunitat» (per demanar responsabilitats pels bombardejos de l'aviació feixista italiana a Barcelona) i «Stop bales de goma» (per abolir l'ús de projectils de goma a Catalunya).

En aquesta entrevista, D'Alessandro repassa la seva arribada al nostre país i els seus inicis atzarosos en l'àmbit de la traducció i de la interpretació, i comparteix la seva visió sobre aspectes tan crucials avui com la diversitat lingüística, el compromís polític del traductor i el futur dels estudis de la traducció. La seva perspectiva, farcida d'anècdotes i exemples, és imprescindible per entendre com avui, encara, qui exerceix la traducció des del compromís polític s'exposa a la repressió dels estats.

Com arribes a l'exercici de la traducció i de la interpretació?

Quan em vaig evadir de la presó, després d'un periple per Europa, vaig arribar a la Catalunya Nord, i vaig fer-hi de pagès per mantenir-me. Després, en arribar a Mallorca, vaig fer el que faria qualsevol italià que arriba als Països Catalans amb un mínim d'estudis i coneixements d'italià: impartir classes de llengua. Primer, classes particulars i, posteriorment, per mitjà d'amics, em va caure una substitució d'un any per als cursos avançats d'italià a l'Escola d'Idiomes. Evidentment, sense papers, em pagava directament una persona. No va ser fins més tard, quan ja tenia un cert domini de l'idioma, que vaig entrar en contacte amb una cooperativa de traducció de Barcelona. Era el 1993, i estava formada per gent jove, amb estudis i empena, i volien començar en l'àmbit de la interpretació. De traductors,

ja en tenien, però els calien intèrprets, i em van ficar a cabina. Amb ells vaig començar en la interpretació, i d'aquí em vaig anar introduint en altres circuits.

Quines modalitats d'interpretació has exercit i amb quines combinacions lingüístiques?

Bàsicament simultània. Havia fet alguna cosa d'enllaç en l'esfera comercial, i també de consecutiva, però sempre m'ha fet molta mandra. El que m'agradava era la simultània, bàsicament del català, castellà i francès cap a l'italià. En vaig fer moltes: una cinquantena els anys que anava bé; potser unes vint-i-cinc els últims anys. Però al llarg de trenta anys de carrera, calculo que un miler ben bo d'interpretacions sí que el dec haver fet. Tinc companys que ho tenen tot apuntat, però realment en són moltes. Quan hi penso...

Durant la teva activitat com a intèrpret de personalitats de rellevància internacional, com gestionaves les dificultats derivades de la teva situació administrativa, sigui des de la contractació fins als controls de seguretat?

Pel que fa a la contractació, simplement facturava a nom d'una altra persona. Era algú que tenia els papers en regla, que estava disposada a ajudar-me i que declarava impostos. Perquè això sí: el respecte als impostos és una cosa que vaig mamar des de petit, amb l'exemple dels meus pares, que eren funcionaris i em van transmetre la cultura del servidor públic. No m'ha molestat mai el fet de pagar impostos. El que em fot és haver de pagar-los a un estat com l'espanyol.

Amb els controls de seguretat, hi ha hagut una evolució molt gran. Abans, et deixaven passar sense gaires miraments. Una vegada vaig anar a fer una interpretació a Foment, a la Laietana, a una inauguració que feia el Juan Carlos. Portava escolta, és clar, i jo patia perquè no em demanessin la documentació. A més duia una motxilla amb diccionaris, d'aquells que feien molt d'embalum, i em pensava que encara cridaria més l'atenció. Però aquell dia no em van demanar res: ni documentació, ni la motxilla ni res. I jo que m'havia imaginat que fins i tot tindrien gossos ensinistrats! A vegades, com a màxim, et demanaven el carnet d'identitat a l'entrada del lloc, però no sempre. I aleshores, en aquests casos, jo sempre deia que me l'havia deixat. No fallava mai. Vaig anar tres vegades a l'acadèmia de policia; l'última, em van dir: «Home, això és una instal·lació d'alta seguretat, vostè no pot venir sense documentació». I jo vaig contestar: «D'acord, doncs envii'm cap a casa», i aleshores, entre quedar-se sense interpretació o deixar-me passar, em deixaven passar. Durant aquest període, em vaig acostumar, instintivament, a anar per la ciutat sempre amb una bossa de plàstic. Fixa-t'hi: tu agafes una barra de pa i pots tirar milles. Per més policia que et trobis, no t'aturaran. És evident que és algú que ha anat a comprar. En canvi, si vas amb les mans a la butxaca, el més segur, sobretot quan ets jove, és que t'aturin i et demanin la documentació. I qui diu una barra de pa, diu la bossa de la compra.

Tot això es va acabar el 2001 amb l'atemptat a les Torres Bessones, que, per cert, vaig veure en directe per una pantalla mentre treballava. A partir d'aleshores,

van canviar els protocols de seguretat i van començar a demanar el número de DNI abans de la feina. En aquests casos, posava excuses per no acceptar la feina. Arran d'això, va començar una davallada en què vaig perdre força feines. Però només va ser fins al 2008, quan vaig poder tornar a treballar gràcies a l'extinció de la pena.

Essent una persona de profundes conviccions, segur que en algun moment de la teva carrera t'ha calgut interpretar discursos que anaven en contra de la teva ideologia. Vas tenir mai consideracions ètiques o ideològiques a l'hora de decidir interpretar algú? Tenies cap estratègia per gestionar aquesta mena de contradiccions o algun mecanisme per conviure-hi?

Sí, diverses vegades m'ha passat, fins i tot recentment. Per exemple, interpretant un polític, vaig haver de sentir com explicava la manera com l'havien elegit. Però jo ho sabia, com havia sortit elegit. Deia moltes mentides, i em resultava molt violent. Amb tot, sempre he mantingut la imparcialitat: quan he acceptat una feina com a intèrpret, he actuat com un intèrpret. Jo, després, comentaré el que em doni la gana. Sense revelar secrets, però la meua opinió, la donaré sempre.

D'altra banda, també és cert que hi ha feines que he rebutjat, com ara interpretacions sobre tauromàquia, perquè estic en desacord amb aquesta pràctica. Altres vegades, malgrat que he estat en desacord amb el tema (com ara el de l'energia nuclear), he acabat anant-hi perquè m'interessava, i de fet vaig aprendre'n moltes coses a les quals no hauria tingut accés altrament.

En últim lloc, també he recorregut a la meua pròpia visibilitat quan m'ha calgut: per exemple, durant una de les guerres de l'Iraq, va haver-hi una vaga general d'un quart d'hora que ens va agafar a mitja interpretació. Era una interpretació comercial normalíssima, i de fet no se'n va queixar ningú, però les tres cabines que érem ens vam posar d'acord i vam marxar durant l'aturada. Per contra, assumia un rol més d'objecte quan hi havia actes que no m'agradaven, i aleshores ni m'aixecava ni participava en minuts de silenci si no em concernien. La cabina, sobretot, et permet de tenir més o menys visibilitat segons que et convingui.

Afortunadament, avui són més presents que en el passat les qüestions lligades a la salut mental i el benestar emocional dels intèrprets, sobretot en situacions de conflicte. En el teu cas, algunes de les persones que vas interpretar professionalment tenien rols polítics que, en cas que haguessin sabut la teua situació, podrien haver emprès accions en un sentit o en un altre. Diries que l'angoixa per la teua pròpia situació va afectar el teu rendiment?

La gestió emocional que havia de fer jo era molt diferent. Fins i tot, crec que la meua situació em beneficiava a l'hora d'interpretar. La interpretació és una tasca que pot ser angoixant i et pot fer passar nervis en determinades situacions. Però, a mi, la feina era l'última cosa que em preocupava. Jo m'hi dedicava amb total serenitat i relaxat, perquè no m'amoïnava. És més, era una manera de distreure'm d'altres tensions. Assumint el rol del professional, aixecava menys sospites. No ho feia expressament; és una reflexió que he fet *a posteriori*. Quan et veuen com

a professional no pensen altres coses, saps? I això que, quan vaig començar, era una feina que pensava que no podria fer. La veia molt complicada. Però de seguida m'hi vaig trobar molt a gust.

És clar, perquè no tenies formació específica en interpretació.

Jo no he fet estudis universitaris, fora d'assignatures esporàdiques a la presó, o alguns cursos als quals vaig assistir com a oient durant una estada de dos anys a París. Però, en canvi, com que vaig fer el *liceo classico*, vaig tenir una formació molt sòlida en humanitats. A més, vaig tenir la gran sort de tenir professors molt enfocats a desenvolupar el pensament, la capacitat de pensar, l'associació d'idees, i això m'ha ajudat un munt en la interpretació, perquè hi havia coses que simplement jo les entenia pel context, per deducció, per analogia... Era un gran avantatge quan havia d'interpretar temes delicats, com ara reunions polítiques o sindicals, en què hi ha coses dites a mitges. Si no entens el context i et limites a interpretar el que diuen, t'adones que no diuen res. Has d'entendre el context per poder explicar-lo, amb tota la discreció. És un exercici, com t'ho diria? Més de reinterpretació que no pas d'interpretació.

Per tant, interpretaves sempre cap a l'italià?

Jo normalment feia les interpretacions cap a l'italià, tot i que fa bastants anys que també en faig cap al castellà o el català. Depèn d'on i per què. Normalment, dic que el català és la meua llengua B, perquè no és la meua llengua materna. Però, de fet, la tracto com a A, perquè el meu català és fluid. Potser no tinc la mateixa riquesa lèxica i sintàctica que en italià, però són molts anys vivint a fora, i això acaba notant-se. He mirat de mantenir sempre el vincle amb la llengua llegint molt. A més, com pots veure, soc molt xerraire.

Amb l'extinció de la pena, comencen a aparèixer traduccions literàries amb el teu nom. I també canvia la direcció de les teves llengües de treball. Com és el procés de traducció cap a una llengua que no és la materna?

Bé, jo ja havia fet traduccions abans, però no les podia signar amb el meu nom. L'any 1986, sota el nom de Rolando del Guerra, vaig traduir al català *Una vida*, d'Italo Svevo. En aquell temps, no hi havia gaires obres de consulta per al català, i ja no parlem d'eines tecnològiques. Les traduccions cap al català i el castellà, sempre les he fet en col·laboració amb una altra persona, sobretot amb la meua companya.

Has traduït principalment textos literaris i d'assaig de l'italià al català, com ara Carbònia (2012) i La violència il·lustrada (2013), publicats per Tigre de Paper. Tries tu els textos que tradueixes? Com arriben a conèixer-te, les editorials?

A diferència de la interpretació, a la traducció, hi arribo per mitjà de la militància. Militància, no en el sentit de pertinença orgànica a una organització —jo no he

tingut mai carnet—, però sí que he participat en reunions i moltes mobilitzacions en diversos espais, com ara col·lectius antirepressius (Familiars i Amics de Presos Polítics) o a la ràdio lliure Contrabanda F.M. És així que vaig anar entrant en contacte amb molts dels moviments socials de la ciutat de Barcelona, entre alguns dels quals es movien també les editorials amb què he treballat. Normalment, es tracta d'editorials de base, com ara Virus, El Jonc, Tigre de Paper i Descontrol. Amb aquesta última, per exemple, tenim l'acord de dedicar els beneficis que es generen dels drets d'autor de les meves obres a la resistència de Rojava, al Kurdistan. Pel que fa a les traduccions, la veritat és que són textos que m'han proposat i, com que m'interessaven, vaig acceptar els encàrrecs.

Una assumpció força estesa socialment és que les persones que tradueixen o interpreten són individus neutres, «mers mitjans que no prenen partit i que no afecten el resultat de les interaccions en què fan de mediadors» (Baker 2015: 1). Com veus el teu rol i, més àmpliament, el de traductors i intèrprets, com a agent de canvi per la transformació social? La teva militància t'ha repercutit d'alguna manera en l'àmbit laboral?

Jo, a la meua ideologia, a la meua voluntat de transformació, no hi renuncio en l'àmbit de la feina. De fet, en el circuit dels intèrprets, tinc fama de radical. Hi ha qui em veu amb simpatia; altres, amb una mica més de desconfiança, però al llarg dels anys hi ha molt poca gent que no m'hagi tornat a trucar. Recordo que una vegada havia d'interpretar el fill d'una persona assassinada durant els anys de plom a Itàlia i, a última hora, l'editorial que contractava els serveis d'interpretació va tenir dubtes que jo fos la persona idònia. Em van dir que el ponent havia vist el meu perfil a les xarxes, i volien saber si jo havia pertangut a un dels grups d'esquerres implicats en el cas. Els vaig dir «mira, no em maregeu: si aquest home no vol que l'interpreti, doncs cap problema, però jo no penso amagar les meves conviccions». Al final, vaig entendre que no era cosa del ponent, sinó de l'editorial que em contractava. I van cedir. Potser no van trobar ningú més que ho pogués fer, i, al capdavant, jo aquest tema el conec a la perfecció. Crec que això és el que els feia por. La veritat és que va ser una de les interpretacions més complicades que vaig fer, perquè aquell home donava una versió de la realitat absolutament esbiaixada.

Un altre problema que he tingut darrerament és que la Fiscalia de l'estat espanyol em va citar a declarar per una traducció que havia fet. Durant l'època del referèndum, la CUP va fer un llibre amb tota una sèrie d'articles per explicar què passava. Després, el va fer traduir en diversos idiomes, a l'anglès, l'alemany, el francès... L'italià, me'l van proposar a mi, per mitjà d'una de les editorials properes a aquest espai polític [D. A. 2017]. Vaig fer la feina, i al cap d'uns quants mesos, jo era a la platja, i em va trucar el meu gendre dient que hi havia dos policies nacionals a la porta. Em van fer arribar una citació en què em demanaven que aportés tot el material relatiu a aquesta traducció. Seguint les indicacions de la CUP, els la vam donar, i ara m'adono que va ser un error. El que feien era dibuixar un quadre de l'entramat editorial, intel·lectual i cultural de l'independen-

tisme. Volien noms, càrrecs, entitats i organitzacions. És a dir, feien una «investigació prospectiva», cosa que és il·legal, a més d'una claríssima persecució política: aquí no hi havia cap delictes. El policia que m'interrogava em va dir que hi havia un ciutadà que havia denunciat per malversació per usar diners per fer una publicació així. Després va resultar que era un partit polític, que havia posat la denúncia. Al final, em vaig emipar i li vaig dir: jo soc simpatitzant de la CUP; hi ha cap problema?

Un altre dels temes que és recurrent a la teva biografia és la traducció de textos relacionats amb Sardenya i l'independentisme sard. Això és evident en la traducció de Carbònia i d'articles a Catarsi Magazin (Pili 2021). Com valores l'estat de les llengües i cultures no hegemòniques a l'Estat italià? Creus que el teu coneixement i la teva experiència als Països Catalans ha acabat informant d'alguna manera la teva visió sobre les llengües?

Per descomptat. L'any 1986 vaig publicar, sota el nom de Rolando del Guerra i amb Genoveva Gómez, el llibre *Llengua, dialecte, nació, ètnia: llengua i poder a Itàlia* per a La Magrana. Vaig aprendre moltes coses mentre el feia, i no n'hauria tingut l'estímul si no hagués estat aquí. És clar, jo abans ja havia viscut al Rosselló, a la Catalunya Nord, i el català, el sentia. Però treballava la terra amb els pagesos i, allò que passa, com que estava tan instal·lada la percepció que allò era un patuès, jo també ho veia així. Per tant, no em vaig esforçar mai a parlar-lo, tot just una mica a entendre'l. En canvi, quan vaig arribar aquí, em vaig adonar que la llengua era una cosa molt més sentida i, a més, amb una dignitat que em va agradar. No hi ha res que m'impacti més que veure una persona digna. Sense arrogància, però que respecta i es fa respectar. Això és el que fa ràbia a molta gent: voler viure la teva llengua amb normalitat i amb la dignitat de qualsevol altra. Una de les tesis que defensava en aquell llibre és que la unificació italiana va ser, de fet, una guerra d'ocupació colonial. En aquell moment era una tesi agosarada, però actualment hi ha molta literatura sobre això. El que va passar és que les burgesies, d'una manera molt compacta, van voler la unitat. En aquest sentit, la unitat italiana és com la revolució burgesa de França. Però les classes populars, en quedar sense referents culturals burgesos, van mantenir la seva parla mentre va durar un tipus d'economia i de societat. L'interessant és veure ara com, d'alguna manera, es va recuperant. La meua filla, que parla italià perfectament, va anar a veure la pel·lícula *Gomorra* [en napolità], i en va sortir deprimidíssima dient «és que no he entès res». Jo li vaig dir: «Tranquil·la, filla meua, jo tampoc». I és que si vas a veure una pel·lícula italiana i en surts sense haver entès res, vol dir que això de la normalització lingüística, diguem-ne, no acaba de funcionar. Mira el fenomen de Zerocalcare, el dibuixant romà que va rebre crítiques per usar massa la seva parla. I ell, lluny d'amagar-se'n, s'hi ha refermat, recurrent com sempre a l'humor.

Avui, 9 de juny del 2024, és jornada de votació al Parlament Europeu, en unes eleccions en què previsiblement l'extrema dreta hegemonitzarà la política europea dels pròxims anys. Els darrers anys, la inacció dels governs ha accelerat un procés incessant de minorització de llengües com el català i el sard, cosa que genera una acusada sensació d'angoixa lingüística entre els parlants. Preveus que hi hagi cap canvi legislatiu o discursiu a les institucions i a la societat en favor de la diversitat lingüística?

Avui, més que mai, penso que l'eslògan «sols el poble salva el poble» és cert. La situació actual no és un bolet que ha sortit d'un dia per l'altre. Una crítica que faig molt als companys de l'esquerra en general és que no reflexionen sobre què és l'Estat. Ara tota la discussió sembla que sigui entre els qui volen destruir l'Estat —com aquesta extrema dreta, Milei i companyia— i els qui volen defensar l'estat com a garantia de drets. I no cal haver llegit els clàssics del marxisme per saber que una estructura organitzativa dins d'un model econòmic serà funcional a aquest model econòmic. És a dir, les institucions sempre han estat un instrument usat per les classes dominants per governar una societat. No hi ha cap classe dominant al món, en la història de la humanitat, que hagi dit «doncs mira, ara les institucions, les organitzes tu, el dominat, i a veure com va». Gramsci va descriure el concepte d'hegemonia cultural com el procés de complementar o substituir la força i la imposició ideològica amb la persuasió. És en interès de la classe dominant convèncer la gent que el que és positiu per a la classe dominant ho és per a tothom. I en aquest sentit han triomfat. Això, ho trasllades a l'àmbit dels idiomes, i és evident. La pregunta és: les classes dominants, tenen interès a mantenir o promoure idiomes minoritaris? No. Perquè no els convé des d'un punt de vista econòmic. Pot haver-hi casos, com el català, en què una fracció de la burgesia senti una responsabilitat històrica, nacional, de defensa de la cultural pròpia. Però en general no és així. I en el cas de les multinacionals, menys encara. Aquí a Catalunya, per més que diguin, el que ha salvat el català és la gent catalana. Quan vaig arribar, vaig veure aquesta dignitat de què et parlava, aquest orgull, que venia de gent de tota mena: la família de la meua companya eren obrers, la seva mare havia estat infermera durant la guerra, el seu home era andalús... Era gent treballadora. El que passa ara no és estrany; això ve de molt lluny, de generacions de parlants que han rebut un tracte vexatori. Com més digne et veuen, més et volen humiliar. I el cosmopolitisme, entès com a ideologia de l'imperi, només entén la diversitat com una oferta de supermercat: si tens moltes coses al supermercat, llavors el nínxol de la llengua minoritària pot interessar, perquè sempre va bé mentre no surti d'allà. Però si el català es reivindica com a igual, això no ho toleren, perquè aleshores es presenta com un clar competidor. Per a mi, un exemple importantíssim del que es pot fer des de baix és justament, com va demostrar el primer d'octubre, la capacitat de la societat d'organitzar-se i de gestionar-se més enllà dels partits.

Hi ha qui pronostica per a un futur molt immediat la fi dels estudis de traducció i interpretació tal com els coneixem (Pym 2024), arran dels avenços en IA, en el paradigma actual, en una universitat sotmesa als designis del mercat i del capitalisme. Per contra, creus que la perspectiva de qui tradueix i interpreta des de l'activisme per a la transformació social i per al bé comú es té prou en compte en la formació en traducció?

Hi he pensat molt, en la transformació de la feina de l'intèrpret. La situació actual, per exemple el coneixement difós de llengües hegemòniques com l'anglès o el francès, podria ajudar a fer una feina internacionalista de debò. La tasca de l'intèrpret com a mediador cultural és necessària, perquè les diferències entre cultures existeixen. I un intèrpret necessita cultura general, no en el sentit de la quantitat de coneixements, sinó en la capacitat d'ordenar el que sent, contextualitzar-ho i donar-hi un fil conductor de manera que sigui comprensible. Em ve a la memòria un exemple que pot servir per il·lustrar el que vull dir. Un dia hi havia una trobada d'institucions locals de la Mediterrània, i va venir un *assessore* d'educació d'una ciutat important, potser Torí. Un *assessore* és un regidor o conseller, però com que el presentaven com a *assessor*, no el deixaven seure a la taula, sinó que el feien seure al darrere, amb la resta dels assessors de polítics destacats.

Quin ús fas de la tecnologia per a la teva activitat de traducció? Analitza les teves tries tecnològiques des d'un punt de vista ètic?

Com a intèrpret, vaig ser dels primers a tenir un ordinador. Avui faig servir els programes bàsics, processament de textos, traducció automàtica puntualment per a llengües que no conec prou bé, etcètera. Tinc present la dimensió ètica en la tecnologia: procuro usar Linux en comptes del Windows, i sempre suggereixo programari lliure com ara Jitsi per a les videoconferències. També he publicat amb llicències Creative Commons, i miro de no abusar del consum de dades, perquè al capdavant és consum energètic. Però reconec que no sempre tinc la capacitat ni la paciència.

En l'àmbit de la formació, veig un doble problema, lligat a la involució que pateix la universitat. D'una banda, la universitat, com moltes altres institucions, ha cedit riquesa i patrimoni col·lectius a l'empresa privada i a les multinacionals per mitjà de privatitzacions. El fet que empreses multinacionals com Zoom i Microsoft estiguin completament ficades a dintre de la universitat és una forma de privatització. Però, de l'altra, hi ha una responsabilitat immensa dels moviments socials i de la societat civil en general, que hauria de ser més exigent. Per què les empreses han de tenir gairebé un monopoli de la relació amb la universitat? Conec gent de determinats espais polítics que, des de l'acadèmia, fa informes per a institucions bancàries a canvi de quatre duros, aprofitant-se d'una infraestructura que és pública, i això no té cap retorn a la societat. I, en canvi, els moviments socials tenim dificultats per encomanar aquestes feines, perquè no podem oferir diners. A mi no em sembla lògic.

Quins són els teus projectes actuals o per al futur relacionats amb la traducció, la interpretació o les llengües?

Ara mateix estic acabant un assaig sobre el deute de guerra d'Itàlia amb l'Estat espanyol, arran de la participació d'Itàlia en la guerra civil. Això està relacionat amb els bombardejos de Mussolini i la destrucció, entre altres, de l'Escola del Mar de la Barceloneta. Hi ha tota una sèrie de precedents legals i polítics que fan que el deute de guerra sigui reclamable, incloent-hi sentències recents del Tribunal Suprem Italià i de la Cort Constitucional que neguen l'existència de la immunitat dels estats respecte de crims contra la humanitat. Però l'Estat espanyol no ha reclamat mai res, i és exasperant. N'he parlat amb tothom: he enviat correus a polítics, activistes, persones amb càrrec, associacions, perquè ningú no pugui dir que no n'està al cas. Hi ha coses molt escandaloses: Itàlia no ha pagat mai, però Espanya sí. Fins al 1967, Espanya va pagar les lletres que Franco havia signat amb Mussolini a canvi dels avions. Però el 1967, Mussolini ja no hi era pas: hi havia la república italiana democràtica, que bé que cobrava. En definitiva, he de gestionar molta documentació que necessita traducció. A més, tradueixo sistemàticament tot el que escric entre l'italià i el català per a les pàgines web dels espais en què participo, que sempre són bilingües o trilingües.

Referències bibliogràfiques

- (2017). *Catalogna indipendente: Le ragioni di una battaglia* (trad.: Rolando d'Alessandro). Manifestolibri.
- BAKER, Mona (2013). «Translation as an alternative space for political action». *Social Movement Studies*, 12(1), p. 23-47.
<<https://doi.org/10.1080/14742837.2012.685624>>
- BALESTRINI, Nanni (2012). *Carbònia*. Trad.: Rolando d'Alessandro. Manresa: Tigre de Paper.
- (2013). *La violència il·lustrada*. Trad.: Rolando d'Alessandro. Manresa: Tigre de Paper.
- D'ALESSANDRO, Rolando (2012). *Si te'n vas no tornis*. Lleida: El Jonc.
- (2015a). *El dogma de la no-violència*. Barcelona: Descontrol.
- (2015b). *Lluites o protestes*. Barcelona: Descontrol.
- DEL GUERRA, Rolando; GÓMEZ, Genoveva (1986). *Llengua, dialecte, nació, ètnia: llengua i poder a Itàlia*. Barcelona: La Magrana.
- NAGLER, Michael N. (2018). *Manual de la no-violència. Una guia per a l'acció pràctica*. Trad.: Rolando d'Alessandro. Barcelona: Institut Català Internacional per la Pau.
- PILI, Andria (2021). «Qüestió sarda, sardisme, independentisme». Trad.: Rolando d'Alessandro). *Catarsi*. <<https://catarsimagazin.cat/questio-sarda-sardisme-independentisme/>> [Consulta: 12 juny 2024].
- PYM, Anthony (2024). «On the end of translation studies as we know it». *Major Problems of Translation Studies and Translator/Interpreter Training*. Ukraine.
<<https://doi.org/10.17613/gneb-qx84>>
- SVEVO, Italo (1986). *Una vida*. Trad.: Rolando del Guerra i Dorotea Casas. Barcelona: Edicions 62.